

dr hab. Monika Murzyn-Kupisz, prof. UJ
Zakład Rozwoju Regionalnego
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński
ul. Gronostajowa 7
30-387 Kraków

Kraków, 20.04.2021

Recenzja rozprawy habilitacyjnej oraz dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dr Stefanii Środy-Murawskiej

Dane ogólne o kandydatce

Pani dr Stefania Środa-Murawska jest absolwentką Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu (2004). Na uczelni tej w 2009 roku uzyskała stopień doktora nauk o ziemi na podstawie rozprawy pt. „Przemiany w strukturze i procesach demograficznych w Niemczech w roku 1990 i 2005”. Przez cały okres kariery naukowej jest związana z Katedrą Studiów Miejskich i Rozwoju Regionalnego na Wydziale Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, od 2004 roku jako asystent, a następnie od 2013 roku jako adiunkt. Od 2018 r. jest także ekspertem merytorycznym w Instytucie Badan Edukacyjnych w Warszawie.

Ocena rozprawy habilitacyjnej

Jako swoje główne osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. 2018 poz. 1668) habilitantka wskazała i przedstawiła do oceny **monografię pt. „Rozwój oparty na sektorze kultury. Doświadczenia średnich miast w Polsce”** wydaną przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu w 2019 roku. Recenzowana praca liczy 295 stron, w tym 205 stron tekstu głównego i składa się z siedmiu rozdziałów poprzedzonych wstępem.

Rozprawa doskonale odzwierciedla rosnące w ostatnich latach zainteresowanie geografów społeczno-ekonomicznych problematyką łączącą funkcjonowanie sektora kultury, a szerzej sektora kreatywnego, z rozwojem miast, co widoczne jest także jeśli chodzi o prace habilitacyjne publikowane w ostatnich latach (np. Murzyn-Kupisz 2012; Namysłak 2013; Stachowiak 2017; Szmytkowska 2017; Działek 2021). Można wręcz mówić zarówno o „zwrocie kulturowym” w geografii człowieka, jak i „zwrocie przestrzennym” w naukach humanistycznych tradycyjnie zajmujących się kulturą i jej wytworami. Początki dyskusji nad rolą kultury w rozwoju oraz rewitalizacji i restrukturyzacji miast (zwłaszcza przemysłowych) sięgają lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku (por. np. Bianchini, Parkinson 1993) i początkowo skoncentrowane były przede wszystkim na miastach w Europie Zachodniej lub w USA oraz na największych ośrodkach miejskich i obszarach metropolitalnych. Dopiero stopniowo w orbitę zainteresowań włączone zostały miasta małe i średnie, także poza obszarami metropolitalnymi. Przenikanie koncepcji i inspiracji badawczych na inne obszary geograficzne (w tym do Europy Środkowej i Wschodniej), opóźnione w czasie, również odzwierciedla te tendencje (pierwsze teksty w publikacjach geograficznych o roli kultury w rozwoju miast dotyczyły przede wszystkim miast dużych (zob. np. Murzyn 2002 i 2003 w odniesieniu do Bilbao i Budapesztu), a **dopiero ostatnio możemy obserwować pewne zainteresowanie mniejszymi, bardziej peryferyjnie zlokalizowanymi ośrodkami** (np. Szmytkowska 2017). **Praca dr Środy-Murawskiej wpisuje się doskonale w tą lukę badawczą, skupiając się na często pomijanych lub nie wyodrębnianych w analizach miastach średniej wielkości**, które autorka rozumie jako ośrodki liczące 20-100 tys.

mieszkańców, różnicując je dodatkowo na trzy dalsze grupy. Miasta te borykają się w ostatnich dekadach z wieloma specyficznymi wyzwaniami. Z jednej strony nie mogą liczyć na te same impulsy rozwojowe, co największe ośrodki metropolitalne, z drugiej zaś strony, posiadają specyficzne potencjały i problemy, odróżniające je także od najmniejszych miast. **Za cenny uważam także fakt, iż habilitantka objęła swoimi dociekaniem** w ramach pracy cały kraj – tj. **wszystkie zidentyfikowane według kryterium demograficznego średniej wielkości ośrodki miejskie w Polsce (181)**. Często bowiem analizy roli kultury w rozwoju skupiają się na jednym studium przypadku (najczęściej studium „sukcesu”), nie pokazując zjawiska w szerszej skali. **Na uwagę z pewnością zasługuje też sięgnięcie przez autorkę do szerokiego zestawu metod badawczych, od analizy treści poprzez wywiady i ankiety, po analizy statystyczne.**

Ogólnie oceniając pracę bardzo pozytywnie, doceniając wypełnioną przez autorkę lukę badawczą i ciekawie nakreślone pole badawcze, które ze względu na złożoność tematu i jego ewolucję, może być nadal „eksplorowane” przez nią w kolejnych latach, w dalszej części recenzji pozwolę sobie na jej bardziej dogłębne omówienie, **zwracając uwagę zarówno na jej silne strony i ciekawe aspekty, jak i wyrażając pewne wątpliwości, uwagi krytyczne i polemiczne,** które mogą być także widziane jako zachęta do dalszych analiz prowadzonych przez autorkę.

Po pierwsze (zob. rozdział 1 pracy), wbrew temu co pisze dr Środa-Murawska, zainteresowanie rolą kultury w rozwoju, zarówno wśród naukowców, jak i władz publicznych różnego szczebla, nie jest obecnie motywowane jedynie potrzebami związanymi z restrukturyzacją i deindustrializacją, lecz także innymi celami, zarówno bardziej tradycyjnymi (tożsamościowe, polityczne), jak i związanymi z szerszym przededefiniowaniem rozumienia koncepcji rozwoju, w tym koncepcji rozwoju lokalnego. W tym kontekście **wątpliwość budzi samo określenie „rozwój miast oparty na sektorze kultury”**, stanowiące tytuł rozprawy oraz widniejące w tytule rozdziału 4. Nie umniejszając roli kultury w rozwoju, czy to ze względu na dostrzegane w niej immanentne wartości, czy to możliwości jej instrumentalizacji dla osiągnięcia różnych celów rozwojowych, nawet najwięksi entuzjaści wykorzystania kultury w rozwoju zauważają, iż funkcja kulturalna i sektor kultury wspomagają rozwój, lecz rzadko (a właściwie nigdy) samoistnie mogą stać się filarem rozwoju czy też wiodącą funkcją miejską, co zresztą autorka udowadnia w dalszej części pracy, pokazując korelacje pomiędzy ogólnym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego, a rozwojem sektora kultury. A zatem być może bardziej trafnym tytułem dla tomu byłby „Potencjał wykorzystania sektora kultury dla potrzeb rozwoju średnich miast w Polsce”.

W pracy skupiono się na ostatnich trzech dekadach. Rozumiem przyjętą cezurę czasową związaną z przemianami, które zaszły w Polsce po 1989 roku. Szkoda jednak, że autorka nie pokazała dobitniej, w jaki sposób spuścizna przedwojenna oraz doby PRL nadal oddziałuje na charakter i zróżnicowanie sektora kultury w omawianej przez nią grupie miast. Mam tu na myśli nie tylko spuściznę gospodarczą i związane z nią potrzeby restrukturyzacji, ale także szersze uwarunkowania (np. związane z posiadaniem przez niektóre średnie miasta w dobie PRL określonego statusu administracyjnego i jego utratą po 1998 r., czy lokalizacją w obrębie kraju - w pobliżu głównych ośrodków metropolitalnych lub wręcz na obszarach metropolitalnych w kontraście do bardziej peryferyjnego usytuowania). Prowokuje to pytanie, czy na pewno możemy, nie uwzględniając takich istotnych czynników, porównywać miasta średnie (np. stanowiący część Trójmiasta Sopot z innymi miastami średnimi). Z pracy nie dowiadujemy się także jaka była ich sytuacja wyjściowa u progu okresu transformacji. Ciekawym materiałem porównawczym w tym zakresie mogłoby być na przykład sięgnięcie do badań statystycznych A. Wallisa pod koniec okresu PRL (m.in. *Atlas kultury...* 1994).

Można także polemizować z decyzją autorki, by analizując sektor kultury w średnich miastach w Polsce skupić się niemal wyłącznie na instytucjach publicznych, podczas gdy w ramach gospodarki rynkowej działalność kulturalna oraz różne formy wyrazu kulturowego kreowane są także, a niekiedy przede wszystkim, przez podmioty prywatne oraz sektor pozarządowy. Na s. 52 autorka pokazuje na przykład branże wchodzące w skład sektora kultury według ESSnet-Culture, które obejmują m.in. sektor wydawniczy i filmowy czy usługi architektoniczne, potem jednak zawęża znacząco swoje pole analizy nie uzasadniając dlaczego tak robi. Inną szerszą kwestią, do której autorka odniosła się w pracy w sposób bardzo okrojony jest rola władz samorządowych w zarządzaniu sektorem kultury i dziedzictwem kulturowym oraz wykorzystanie różnych narzędzi w tym zakresie (bycie organizatorem instytucji kultury czy inwestycja w gminną infrastrukturę kultury jest tylko jedną z takich form).

W rozdziale 2 autorka trafnie omawia główne problemy rozwoju miast średnich zidentyfikowane przez innych autorów. Szkoda, że nie odnosi się do nich potem głębiej we wnioskach z pracy, pokazując czy i w jaki sposób wykorzystując kulturę, wyzwania te i problemy mogą być rozwiązywane lub przynajmniej minimalizowane.

W rozdziale 3 zarysowując problematykę badawczą na temat kultury i rozwoju społeczno-gospodarczego autorka mogła sięgnąć do szerszego zestawu publikacji, zarówno polskich, jak i przede wszystkim obcojęzycznych, akcentując te odnoszące się do średnich miast lub nowszych ujęć roli kultury i instytucji kultury w rozwoju (publikacje naukowe, publikacje instytucji międzynarodowych takich jak OECD, np. podręcznik *Culture and local development* 2018). W rozważaniach w odniesieniu do polityki kulturalnej w Polsce po 1989 w pracy nie uwzględniono ważnego strategicznego dokumentu rządowego, który wprost rozpoznawał istotność kultury dla jakości życia i wzmacniania kapitału społecznego jakim była „Strategia rozwoju kapitału społecznego” (2011), której powstawanie nadzorowane było przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Patrząc na rolę kultury w rozwoju od strony teoretycznej, integrując wyniki badań innych autorów, więcej uwagi można było też poświęcić uwarunkowaniom funkcjonowania wybranych branż i typów działalności kulturalnej, diagnozowanym w różnych publikacjach (np. inne uwarunkowania rozwoju działalności muzealnej, filmowej, wydawniczej, bibliotek, domów kultury, itp.).

W rozdziale 4 zamiarem autorki zdawało się być **pokazanie i odniesienie się do doświadczeń innych miast, przede wszystkim za granicą, w zakresie wykorzystania kultury w rozwoju,** co jest w pełni uzasadnione. Omawiane przykłady i analizy (w tym ilustracje) w nikłym stopniu uwzględniają jednak **specyfikę miast średnich,** odnoszą się bowiem głównie do ośrodków metropolitalnych (np. Wiedeń, Berlin, Nowy Jork). Takie ujęcie nie jest błędne, winno jednak być opatrzone komentarzem, zarówno w zakresie uwarunkowań procesu dyfuzji podejść i innowacji w skali międzynarodowej, jak i w układzie centrum-peryferie, a także wyzwań w tym zakresie w odniesieniu do miast średnich. Na inne perspektywy i wyzwania odnośnie funkcjonowania pewnego typu działalności kulturalnych (np. muzeów), zwraca się uwagę we wspomnianych wcześniej „branżowych” opracowaniach. Z tej perspektywy podpunkt 4.3. „Sektor kultury poza metropolią”, któremu autorka poświęciła zaledwie 1,5 strony (s. 81-82), winien być znacznie bardziej wyeksponowany i rozwinięty w pracy, być może nawet jako osobny rozdział.

W rozdziale 5 przedstawiono wyniki własnych, szczegółowych, badań empirycznych autorki. Za bardzo ciekawy uważam w szczególności podrozdział 5.1. poświęcony analizie treści dokumentów strategicznych średnich miast (strategie rozwoju), zwłaszcza syntezy tej analizy na s. 101 i nast. pokazujące odniesienia tematyczne i konteksty, w których odwołania do kultury obecne są w dokumentach strategicznych średnich miast (m.in. interesujące zestawienia w tabeli 4 i rys. 3). W przyszłości ten rodzaj analiz odnoszących się do miast

średnich mógłby zostać poszerzony obejmując także analizę innych dokumentów strategicznych dotyczących kultury takich jak gminny program opieki nad zabytkami, który można uznać za odzwierciedlenie postaw samorządu wobec dziedzictwa kulturowego.

Z kolei podrozdział 5.2. na temat dostępności usług kultury zawiera niepotrzebne treści. Na przykład, zamiast przytaczania pełnej definicji ustawowej muzeum (s. 107) wystarczyło powołać się na ustawę o muzeach, a zamiast tego odwołać się do danych NIMOZ dotyczących różnych aspektów funkcjonowania muzeów, zwracając szczególną uwagę na placówki muzealne w miastach średnich i małych (publikacje NIMOZ z serii Statystyka Muzeów). Skoro zdefiniowano ustawowo czym jest muzeum, to nie wiadomo dlaczego nie zaprezentowano podobnych definicji dla innych głównych form działalności kulturalnej. Co więcej, w pracy **brak rozróżnienia na dwa podstawowe typy instytucji kultury, tzn. takie, które można uznać za podstawowe**, które winny być dostępne w każdej gminie bez względu na jej lokalizację i wielkość (domy kultury, biblioteki), **a instytucje o bardziej wyspecjalizowanym, najczęściej ponadlokalnym, charakterze.**

W podrozdziale 5.3. pt. „Stopień wykorzystania obiektów świadczących usługi kulturalne”, chodziło chyba raczej o pokazanie uczestnictwa ludności w kulturze (co nie jest tożsame). W tym kontekście analizę mogło wzbogacić pokazanie zróżnicowania owego uczestnictwa ze względu na różne cechy miejsca zamieszkania i cechy demograficzne (m.in. różnice pomiędzy miastami różnej wielkości) w oparciu m.in. o istniejące dane GUS. W podrozdziale 5.4 pokazano **ciekawe analizy dotyczące udziału wydatków na kulturę i dziedzictwo narodowe (rozdział 921 budżetu) w całościowych wydatkach samorządów miast.** Doceniając ogrom pracy autorki, by dane te zgromadzić i zestawić, warto byłoby rozważyć krok następny – tzn. wyjście poza prezentację danych i podjęcie próby wyjaśnienia zróżnicowania poziomu tych wydatków (np. bardzo ciekawa kwestia, od czego zależy to, iż dane średnie miasto przeznacza większy odsetek swoich wydatków na kulturę lub większą średnią kwotę na mieszkańca?).

W podpunkcie 5.5. prowadzone były analizy branż, w których tworzenie miejsc pracy stymuluje, zdaniem urzędników miejskich, działalność kulturalna i inwestycje w kulturę. Podobnie analiza taka mogłaby być wzbogacona o **rozróżnienie inwestycji w podstawową infrastrukturę kultury oraz inwestycji w infrastrukturę kultury wyższego rzędu.** O ile ta pierwsza związana jest przede wszystkim z celami edukacyjnymi i wzmocnieniem kreatywności oraz ukierunkowana głównie na lokalną publiczność, ta druga może mieć większe znaczenie promocyjne, wizerunkowe i gospodarcze, zwłaszcza turystyczne. Choć tytuł podrozdziału wskazuje na chęć skupienia się na działaniach samorządu terytorialnego, dużą jego część zajmują rozważania na temat organizacji pozarządowych jako ważnych podmiotów (interesariuszy) wpływających na kulturę w miastach. Nie negując ich istotności, co zauważają także urzędnicy miejscy, ponownie prowokuje to **pytanie, czy w pracy nie powinna była zostać w szerszym stopniu uwzględniona rola innych, oprócz samorządu lokalnego jako organizatora instytucji kultury, aktorów kształtujących ofertę kulturalną miast** (sektor pozarządowy ale także sektor prywatny, szkolnictwo ponadpodstawowe, itp.). Analogicznie jak w przypadku rycin 25 i 26, rycina 30 w tym podpunkcie jest bardzo ciekawa, lecz nie została poddana analizie pod kątem uwarunkowań większej lub słabszej aktywności organizacji pozarządowych w konkretnych miastach oraz zróżnicowania przestrzennego tej aktywności. Stwierdzenia na s. 160-161 wskazują na to, że z perspektywy włodarzy średnich miast kultura widziana jest przede wszystkim poprzez pryzmat wpływu na jakość życia oraz na więzi społeczne. W zestawieniu z wcześniejszymi analizami na temat wpływu na rynek pracy, niejasne są ostateczne konkluzje autorki, co do roli kultury w rozwoju średnich miast, w tym stwierdzenie na s. 162 dotyczące zmiany paradygmatu postrzegania znaczenia sektora kultury w rozwoju miast średnich (w jaki sposób ten paradygmat się zmienił?).

Kolejny podrozdział (5.6) skupiony jest na Bibliotece w Rumii. Jest to niezwykle ciekawy przykład, z pewnością godny odrębnego opisu (co autorka zrobiła zresztą w ostatnim czasie publikując odrębny artykuł na ten temat w prestiżowym czasopiśmie „Cities”). Jego umieszczenie w strukturze rozprawy w tej formie, w szczególności ze względu na to, iż jest to jedyny przykład dogłębnego studium przypadku w ramach pracy, łamie jednak dotychczasową narrację i logikę książki. **Porusza także nową kwestię, która nie została wcześniej omówiona z perspektywy teoretycznej, tj. problem dyfuzji innowacji w dziedzinie kultury z perspektywy miast średnich.** Ta niezwykle ciekawa kwestia nie wybrzmiewa (a szkoda!) nigdzie indziej w pracy. Być może takich ciekawych przykładów jest w kontekście polskim więcej. Jeśli tak, to wymagałyby one uwzględnienia (np. jednym z pionierów w zakresie działań na rzecz zwiększenia dostępności usług muzealnych dla osób niewidomych i słabo widzących było w naszym kraju Muzeum w Stalowej Woli).

W rozdziale 6 analizie poddano powiązania pomiędzy poziomem rozwoju sektora kultury a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych miast. Obejmuje on skrupulatne wyliczenia i ciekawe tabele zbiorcze. Pokazano zróżnicowanie miast średnich pod tym kątem, zwracając uwagę na korelacje pomiędzy ogólnym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a rozwojem kultury, wskazując na konkretne ośrodki miejskie. Dalszym krokiem w ramach tych rozważań, którego autorka jednak nie podjęła w omawianej publikacji, mogło być rozwinięcie proponowanych przez nią typologii o próbę wyjaśnienia, jakiego typu miasta średnie „stawiają” na kulturę w większym stopniu od innych (Czy są to np. miejscowości uzdrowiskowe, a może te posiadające dużo obiektów przemysłowych czy obiektów zabytkowych jako takich, czy też takie, gdzie można liczyć na stałe, znaczące wpływy do budżetu ze względu na obecność dużych podmiotów gospodarczych?. Czy na silniejszą lub słabszą „orientację na kulturę” wpływa lokalizacja w strukturze przestrzennej kraju?).

Rozdział 7 opracowania jest rodzajem posumowania wcześniejszych rozważań. Jak trafnie zauważa autorka (s. 200): „**przestrzeń usług kulturalnych miasta postsocjalistycznego (...) zaczyna się coraz bardziej polaryzować (...) w zróżnicowaną mozaikę z wieloma aktorami**”. Ponownie doceniając wielki wysiłek autorki jeśli chodzi o zgromadzenie i analizę danych do pracy, odczuwam jednak pewien niedosyt. Po pierwsze dotyczy on **pokazania owej szerokiej mozaiki podmiotów sprawczych wpływających na kulturę w mieście**, zarówno od strony podażowej (samorządy i ich instytucje, organizacje pozarządowe, instytucje edukacyjne, firmy prywatne), jak i popytowej (mieszkańcy, turyści, osoby uczące się w mieście). Czytając pracę można ponadto odnieść wrażenie, iż na kondycję sektora kultury w Polsce, w tym w miastach średnich, wpływają jedynie wydatki samorządów lokalnych oraz wsparcie środków unijnych. Choć te dwa źródła finansowania działalności kulturalnej i inwestycji w infrastrukturę kultury są istotnie kluczowe, to warto byłoby uwzględnić w analizach także inne możliwe źródła finansowania przedsięwzięć kulturalnych (np. programy dotacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dla samorządowych instytucji kultury oraz organizacji pozarządowych), które może nie tak szeroko znane i spektakularne, jak środki EFRR, także wpływają na charakter i możliwość realizacji wielu przedsięwzięć kulturalnych, które mogą zdynamizować lokalną kulturę.

Po drugie, **brak nawiązania do rozwoju funkcji kulturalnej w średnich miastach z dłuższej perspektywy czasowej.** Czy pozytywne postrzeganie roli kultury w rozwoju miast średnich jest w istocie czymś zupełnie nowym, czy może w pewnym sensie nawiązaniem do tradycji wspierania kultury przez elity średnich miast (przedstawiciele pewnych zawodów, arystokrację, duchowieństwo) istniejących co najmniej od XIX wieku, nawet jeśli zmieniły się uwarunkowania i motywacje owego wspierania?

Wreszcie, we wnioskach z pracy **bardziej rozwinięte mogłyby być również przemyślenia habilitantki dotyczące specyfiki miast średnich w zakresie chęci i praktyki włączania kultury w działania prorozwojowe, na tle innej wielkości ośrodków miejskich oraz powodów i uwarunkowań zróżnicowania wewnątrz grupy miast średnich jako takich.** Czy jedynie naśladują one większe ośrodki i kopiują wzorce zachodnie, czy i w jakim zakresie mogą być także źródłem innowacji i pionierami?

Ogólna ocena dorobku naukowo-badawczego habilitantki

Zainteresowania naukowe dr Stefanii Środy-Murawskiej związane są z szeroko rozumianą geografią społeczno-ekonomiczną. W okresie po uzyskaniu stopnia doktora habilitantka **kontynuowała swe wcześniejsze badania** (publikacje na temat **przemian demograficznych w Polsce i Niemczech**) ale także rozwinęła je o inną tematykę. Po pierwsze podjęła rozmaite kwestie związane z **rozwojem obszarów wiejskich** takie jak: wykorzystanie historycznych zespołów zieleni w miejscowościach wiejskich, farmy wiatrowe w krajobrazie wsi, przekształcenia i przemiany wsi związane z likwidacją PGR. Drugą grupę przedsięwzięć badawczych i publikacji autorstwa dr Środy-Murawskiej stanowią te **związane z szeroko rozumianą kulturą i sektorem kreatywnym** (sektor kreatywny i jego skupienia, rola trzeciego sektora w rozwoju działalności kulturalnej, rola kultury w rozwoju małych miast i usługi kulturalne na tego typu obszarach, historyczne jarmarki jako wydarzenia kulturalne). Są one **spójne z tematyką pracy habilitacyjnej**, pokazując jej szersze zainteresowanie tą problematyką. **Inne podejmowane przez habilitantkę zróżnicowane tematy** obejmowały m.in. kwestie aktywności turystycznej generacji Y oraz seniorów, rozwoju miast uzdrowiskowych, studentyfikacji, rewitalizacji i gentryfikacji oraz handlu zagranicznego.

W okresie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora habilitantka była **bardzo aktywna w zakresie wystąpień na krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych** (m.in. American Association of Geographers Annual Meeting, konferencje w Danii, Czechach, Niemczech, Holandii oraz na Łotwie). Dr Środa-Murawska jest też **bardzo aktywna na polu współpracy międzynarodowej**. Współpracuje m.in. z naukowcami z instytucji niemieckich (Uniwersytet Eberharda Karola w Tybindze, Federalny Instytut Badań Demograficznych w Wiesbaden), ze Szwecji (Uniwersytet w Göteborgu), Hiszpanii (Alicante), Brazylii (Minas Gerais) oraz Łotwy (Uniwersytet Rolniczy w Jelgawie). W ostatnich latach (2015-2019) trzykrotnie przebywała na stażach w ramach programu Erasmus+ oraz DAAD (w Tybindze, Wiesbaden i Ljubljanie), uczestniczyła także w międzynarodowych programach badawczych we współpracy z Uniwersytetem w Tybindze oraz w ramach INTERREG Central Europe. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż była w latach 2016-2019 **kierownikiem grantu NCN pt. „Rozwój małych miast w Polsce w oparciu o sektor kultury”** (projekt badawczy NCN r 015/19/D/HS4/02572). Ma także doświadczenie w zakresie **redakcji naukowej** (m.in. redagowanie kilku numerów czasopisma „Bulletin of Geography. Socio-economic series” wydawanego przez Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu).

Dorobek wydawniczy dr S. Środy-Murawskiej jest obszerny ilościowo - według dokumentacji habilitacyjnej obejmuje 2 monografie naukowe, 38 artykułów naukowych (w tym 31 po doktoracie), 12 rozdziałów w monografiach (w tym 9 po doktoracie) - i w kontekście polskim **relatywnie dobry jakościowo**. **Na uwagę zwraca fakt, iż ponad połowa prac została opublikowana po angielsku, po jednej w języku niemieckim oraz francuskim, co potwierdza aktywność międzynarodową habilitantki i jej zdolność do włączania się w międzynarodowy dyskurs naukowy.** Pewien niedosyt budzi brak wykazanych w dokumentacji habilitacyjnej publikacji w wiodących międzynarodowych czasopismach z IF, choć docenić należy publikacje w istotnych czasopismach z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej z Niemiec, Austrii oraz Polski (np. Quaestiones Geographicae). Trzeba także

zwrócić uwagę na fakt, iż habilitantka ma duży potencjał by dorobek ten rozwijać dalej. Od złożenia dokumentacji habilitacyjnej dr Środa-Murawska dodała do swego dorobku kolejne wysoko punktowane wydawnictwa – artykuł w znanym periodyku naukowym z IF „Cities” oraz artykuł w czasopiśmie „Museology and Cultural Heritage”.

W bazie Publish or Perish (wyszukiwanie Crossref) dane dla S. Środy-Murawskiej za lata 2004-2020 wykazują 28 publikacji i 51 cytacji, index H wynosi 4. W bazie Scopus na 04.2021 odnotowano 21 publikacji indeks H = 6. W bazie Web of Science uwzględniono 6 tekstów autorstwa lub współautorstwa habilitantki, indeks H wynosi 4. W bazie Google Scholar do 04.2021 odnotowano 318 cytacji publikacji autorki, zarówno samodzielnych, jak i w rozmaitych zespołach autorskich, indeks H wynosi 9, ponadto 9 publikacji cytowanych było co najmniej 10 razy. Nie jest to wynik bardzo wysoki ale w kontekście polskim bardzo dobry, zwłaszcza biorąc pod uwagę, iż najczęściej cytowane są prace obcojęzyczne autorki.

Ocena pozostałego dorobku

Dr Środa-Murawska **posiada bardzo bogate doświadczenie w zakresie prowadzenia zajęć dydaktycznych, zarówno w języku polskim (studenci I i II stopnia), jak i w języku angielskim (w Polsce i za granicą).** Warto przy tym zauważyć, iż większość z nich jest bardzo **spójna tematycznie z prowadzonymi badaniami naukowymi.** Jest też twórczynią i opiekunką koła naukowego studentów gospodarki przestrzennej na UMK, inicjującego ciekawe przedsięwzięcia badawcze i popularyzatorskie angażujące studentów. Doświadczenia w zakresie prac organizacyjnych na rzecz uczelni zdobywała m.in. uczestnicząc w pracach Rady Wydziału oraz Rady Dyscypliny. Od 2020 r. jest też promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim. Współpracuje jako ekspert z instytucjami naukowymi oraz samorządami szczebla lokalnego i regionalnego.

Wniosek końcowy

Niezależnie od pewnych wątpliwości i uwag wyrażonych powyżej, które winny być rozpatrywane jako wskazówki i inspiracja dla dalszych rozważań naukowych habilitantki, **przedstawiona do recenzji praca habilitacyjna stanowi ciekawe opracowanie istotnie poszerzające wiedzę na temat funkcjonowania sektora kultury i usług kulturalnych w miastach średniej wielkości w kontekście ich rozwoju społeczno-gospodarczego i jako taka może być uznana za znaczący, oryginalny i twórczy wkład habilitantki w rozwój rozważań naukowych z dziedziny geografii społeczno-ekonomicznej** (art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. 2018 poz. 1668). Za szczególnie cenne uważam w tym zakresie pokazanie w ramach pracy, iż do badania istotności funkcji kulturalnej w miastach z perspektywy geografii społeczno-ekonomicznej można wykorzystywać zróżnicowane metody badawcze, całościowość analizy w skali kraju oraz objęcie analizą miast średniej wielkości. Biorąc pod uwagę rozprawę habilitacyjną, a także pozostały dorobek naukowo-badawczy kandydatki, **uważam więc, że zostały spełnione kryteria stawiane kandydatom do stopnia naukowego doktora habilitowanego, w brzmieniu określonym art. 219 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. 2018 poz. 1668), co upoważnia mnie do zarekomendowania, by na dalszych etapach postępowania Komisja w postępowaniu habilitacyjnym przyjęła wniosek o nadanie dr Środzie-Murawskiej stopnia naukowego doktora habilitowanego.**

dr hab. Monika Murzyn-Kupisz, prof. UJ